

MICHEL TATU: **Power in the Kremlin. From Khrushchev to Kocygín.** Translated by Helen Katel. The Viking Press, New York 1969. 570 s.

Hruštševin valtakaudesta ei ole tähän saakka ollut olemassa perusteellista yleisesitystä, joten Michel *Tatun* teos täyttää erään aukon neuvostotutkimuksessa. Jo tämä riittäisi suopeuteen teosta kohtaan, mutta sen

lisäksi teos on erittäin korkeatasoinen ja hyvin viimeistellyn tuntuinen. Tatu on pystynyt mestarillisesti yhdistämään mielekkääksi kokonaisuudeksi valtavan määrän faktoja. Ja jokainen fakta ja tapahtumasarja on joutunut käymään läpi Tatun kriittisen analyysin. Kaikissa kohdin hän perustelee huolellisesti väitteensä ja hypoteesinsa, eikä hän pidä niitä minään lopullisina totuuksina.

Tatu käsittelee teoksessaan ajanjaksoa U-2-kriisistä XXIII puoluekokoukseen saakka. Tatu itse on ollut *Le Monde* -lehden Moskovan kirjeenvaihtajana vuodesta 1957 vuoteen 1964 saakka, jonka ansiosta hän on voinut paikan päällä laajasti perehtyä kirjassaan käsittelemiinsä ongelmiin. Voi sanoa, ettei näin elävää ja mielenkiintoista teosta olisi voinut kirjoittaa kammiossaan kyhjäyttävä tiedemies, vaan siihen tarvittiin Tatun kaltainen kentällä toimiva kremlologi.

Kuten edellisestä jo käy ilmi, niin Tatu käyttää kremlologista metodia. Kremlologia on analyysimetodi, joka panee suuren painon henkilöiden ylentämisen, alentamisen ja heidän välisten suhteittensa huolelliselle tutkimukselle ja myös tiettyjen konventionaalisten ja muodollisten lausumien tarkalle sanavalinnalle. Tatun mielestä kremlologia on ainoa tapa saada selville, mitä on tapahtumassa Kremlissä. Hän korostaa kremlologian antamien tulosten hypoteesinomaisuutta. Ja hänen mielestään kremlologian käytöstä voidaan heti luopua, kunhan vain Neuvostoliiton kommunistipuolueen politbyroon ja keskuskomitean arkistot avataan. Tällöin voitaisiin ottaa käyttöön historiatieteen tarjoamat menetelmät, ja tällöin tulokset olisivat paljon luotettavampia. Neuvostoliiton asiantuntijana Tatu kyllä hyvin tietää, ettei kremlologeja uhkaa työttömyys ainakaan arkistojen avautumisen vuoksi.

Viime vuosina kremlologia on joutunut huonoon valoon Neuvostoliiton tutkijain piirissä. Ja varsinkin neuvostoliittolaiset länsimaisen neuvostotutkimuksen kriitikot hyökkäävät kiihkaasti kremlologian mörköä vastaan. Tatu asettuu kuitenkin rohkeasti puolustamaan jopa kremlologian kyseenalaisimmaksi asetettua protokolla-analyysia, joka pyrkii tekemään johtopäätöksiä neuvostojohdon valtasuhteista seisomajärjestysten (vappu- ja lokakuun valtakumouksen paraateissa) ja nimijärjestysten

yms. mukaan. Stalinin valtakaudella protokolla-analyysille pantiin suurta painoa, mutta viime aikoina sen merkitystä on väheksytty. Mutta Tatun mielestä tällä menetelmällä saadaan vielä nykyäänkin hyödyllisiä viitteitä kulissien takaisista tapahtumista. Ja hän antaakin vakuuttavia esimerkkejä menetelmän käyttökelpoisuudesta. Tietenkin sitä käytettäessä on noudatettava äärimmäistä varovaisuutta.

Yleensä kremlologeille neuvostoulkopolitiikka on vain valtataistelun sivutuote, jonka tekemiseen neuvostojohtajat omistautuvat vain silloin kun valtataistelultaan joutavat. Tatun kirjassa osoitetaan erittäin havainnollisesti kuinka tärkeää sijaa ulkopoliittiset kysymykset näyttelevät johtajain välisissä kiistoissa. Esimerkiksi U-2-juttu ja Kuuban kriisin loppu järkyttivät vakavasti Hruštševin valtasemaa. Tatu onkin sitä mieltä, että mitään lännen politiikkaa Neuvostoliittoa kohtaan ei voida järkevästi suunnitella ottamatta huomioon kuinka se vaikuttaa neuvostoliitin huipulla tapahtuvaan taisteluun vaikutusvallasta. Tämän johdosta, hän toteaa, että ulkopuoliselle maailmalle näkyvissä olevat merkit tuosta taistelusta täytyy ottaa vakavasti siittäkin huolimatta kuinka merkityksettömiltä ne tuntuvat. Esimerkiksi vuoden 1960 alussa merkit osoittivat riittävän selvästi, että Hruštšev huolimatta itseluottamuksestaan ja ympäröivästä kultistaan ei ollut Kremlin täydellinen valtiias, kuten otaksuttiin. Pohtimatta kysymystä, olisiko lännen etujen mukaista ollut auttaa häntä lujittamaan valtaansa, olisi ollut hyödyllistä tietää Hruštševin vallan rajoitukset, toteaa Tatu.

Suomalaista lukijaa kiinnostaa erityisesti Berliinin kriisin taustan selvittely, sillä onhan meillä hyvin arvovaltaisella tasolla kiistelty siitä, loppuiko Berliinin kriisi ennen noottikriisimme vai oliko noottikriisimme vain eräs Neuvostoliiton käyttämä keino Berliinin tilanteen vakavuuden osoittamisessa. Tatun tulokinnan mukaan Kuuban kriisikin oli vielä osa Berliinistä käytyä kamppailua, joten kyllä tuohon väliin noottikriisimmeikin mahtuu pienenä Berliinin kriisin episodina. Tatun mukaan kun Hruštšev ei enää voinut päästä Berliinissä eteenpäin syyttämättä sotaa, hän päätti sijoittamalla Kuubaan ohjuksia muuttaa voimatasaa-

painoa Neuvostoliitolle edulliseksi ja vaatia sitten myönnytyksiä Euroopassa maksuksi ohjusten poisvetämisestä. Tähän uhkapeleihin Hruštšev ryhtyi palauttaakseen arvoaltaansa Kremlissä, joka ei ollut erityisen suuri U-2-jutun, syksyn 1961 Berliinissä koetun epäonnistumisen ja sisäpoliittisten epäonnistumisien vuoksi. On siis selvää, että Hruštševin osakkeet heikkenivät Kuuban kriisin jälkeen entisestään, kun taas Kozlovin, joka kuului konservatiivisiin kommunisteihin, vastaavasti nousivat. Tatum mielestä, jos Kozlov ei olisi sairastunut huhtikuussa 1963, niin vallansiirto olisi tapahtunut jo vuonna 1963, sillä niin vahvat jo olivat Kozlovin asemat. Ei siis olekaan ihme, että Hruštšev kertoessaan Guy Mollet'ille Kozlovin vakavasta sairaudesta hymyili leveästi.

Tatun kerronnan edetessä Hruštševin syrjäyttäminen ei tule minään yllätyksenä lukijalle, sillä Hruštševin koko valtakausi oli ollut eräänlaista tasapainoilua. Hruštševin vallan heikkous piili siinä, että hän ei ollut pystynyt riittävän perusteellisesti puhdistamaan puolueapparaattia stalinistisista aineksista. Lisäksi Hruštšev hankki vastustajia uudistusmielisistä epäonnistumisillaan niin ulko- kuin talouspolitiikassa ja erityisesti maatalouspolitiikassa. Maatalouden suosiminen aiheutti vastaavasti vähennyksiä raskaan teollisuuden määrärahoissa, jonka vuoksi Hruštšev joutui ankariin yhteenottoihin »teräksennielijäin» kanssa kummankin puolen todistaessa kantansa oikeutuksen Lenin-sitaateilla. Hruštševin talousuudistus jäi näin ollen puolittiehen. Taloudellisesta organisaatiosta tuli kompromissien johdosta erittäin monimutkainen, kömpelö ja ristiriitoja synnyttävä, sillä valtasuhteista syntyi erimielisyyksiä eri instanssien välillä.

Nämä vaikeudet voittaakseen suunnitteli Hruštšev vuoden 1964 marraskuun keskuskomitean täysistunnossa suorittavansa laajoja puhdistuksia, joten Hruštševin vastustajain ja puolueettomainkin oli toimittava asemansa pelastamiseksi. Koska Brežnev ja Suslov kumppaneineen kykenivät viimeiseen saakka pitämään Hruštševin täysin tietämättömänä salaliitosta, niin palatsivallankumous onnistui vaivattomasti.

Kirjansa lopussa analysoi Tatu nykyistä valtastruktuuria. Hän näkee nykyiseen tilanteeseen kaksi ratkaisumallia: totalitäärisyyden yhden miehen hallinnassa (Kiinan valitsema malli) tai laajennettu parlamentaarinen systeemi (Jugoslavian malli). Kumpi ratkaisu sitten valitaankaan, niin joka tapauksessa muutosten on tapahduttava ja puolue tuntee niiden yhteiskunnallisen ja sosiaalisen vaikutuksen ensimmäisenä. Ainoastaan tiukka konservatiivisuus pelastaa valinnan tekemiseltä.

Kuten jo alussa totesin pidän Tatun kirjaa erinomaisena. Jos nyt siitä haluaisi sanoa jotain negatiivista, niin se olisi kirjan laajuus. Itse en pidä tätäkään haittana, vaan positiivisena piirteenä, mutta henkilö, joka ei tarkemmin tunne 1960-luvun Kremlin tapahtumain päälinjoja, saattaa eksyä Tatun kirjan detaljeihin niin, ettei pysty saamaan mitään hyvää yleiskäsitystä tuosta ajanjaksosta, vaan vain valtavan määrän erilaisia pikkutapahtumia. Ennen Tatua olisi siis syytä lukea jokin hyvä yleisesitys, jossa päälinjat esitetään suppeasti (Esim. Carl Linden, *The Khrushchev Leadership, 1957—1964*), niin kyllä ne sen jälkeen löytyvät Tatunkin teoksesta.

Heimo Vesala